

Kulturaren
Euskal Behatokia
Observatorio Vasco
de la Cultura

Laburpen
Exekutiboa

Gobernantza eta Kultura Ondare Immateriala

EUSKO JAURLARITZA
GOBIERNO VASCO

KULTURA ETA HIZKUNTZA
POLITIKA SAILA
DEPARTAMENTO DE CULTURA
Y POLÍTICA LINGÜÍSTICA

Laburpen exekutiboa

2023an 20 urte bete ziren UNESCOk [Ondare Immateriala Zaintzeko Konbentzioa](#) Parisen onartu zuenetik. Bi hamarkada horietan, 180 herrialderen atxikimendua lortzeaz gain, konbentzioak munduan kultura-dibertsitatea sustatzeko duen gaitasuna egiaztatu da.

Ondare guztien artean, puri-purian dago une honetan immateriala. UNESCOk munduko ondare gisa deklaraturako ondasun edo elementu gehienak tipologia horretakoak izatea da adierazitakoaren froga garbia. Gainera, ondasun immaterialen multzo horrek zerrenda zabal eta aldi berean askotarikoa osatzen du. Bere balizko zabaltasun horretan datza bere handitasuna eta bere zailtasuna, ezen kolektibitate baten ia edozein kultura-adierazpen adierazgarri jo baitaiteke Kultura Ondare Immaterialtzat (KOI aurrerantzean, aukeran). Komunitate horrentzat esanahia eta zentzua izatea da horretarako baldintza.

Eraikuntza zibili eta erlijioso handien botereari eta ikusgarritasunari lotutako higiezin-ondarearen aurrean, beste bide bati ekin zion konbentzioak, eta egunerokoaren adierazpenak, emakumearen rola, landa-arloko alderdiaren rola, artisau-lanbideen rola, eta abar, aitortzea, zaintzea eta balioan jartzea da bide horren helburua. Ildo horretan, agerikotasunik ez duten adierazpen eta kolektiboehi ahotsa ematen diela esan ahalko litzateke. Aurrerapausoa da, gainera, begirada antropologiko batetik begiratuta, eta kudeatzeko modu berriak dakartza horrek halaber.

Komunitate eramaile horiek KOIaren zaintzan duten rol nagusiak behartzen du, hain zuzen ere, fokua ondare horren gobernanta-ereduetan jartzera. Komunitateak pisu nagusia izan behar du ondarearen kudeaketan KOIaren zentzuaren bermatzaile gisa. Horrexegatik da gobernanta, harreman-esparru irekia den aldetik, azterlanaren hari eroalea.

Gobernantzak prozesu bat ezartzen du, zeinaren bidez politika publikoen garapenean inplikaturako erakunde, egitura eta agenteen artean elkarri eragitea, eta truke- eta lankidetzaharremanak ezartzea ahalbidetzen duten harremanak ezartzen diren. Ez da ekintza bat, baizik eta atributu bat. Gobernu-ekintzaren kalitaterekin du zerikusia. Legitimitatea, parte-hartzea eta gardentasuna dira ekintza politiko garaikidea ulertzeko modu hori oinarritzen duten terminoak.

Kontzeptua politika kulturaletara eramaten bada, honako definizio hau proposatzen du UNESCOk bere txostenean **Sormenerako politikak birpentsatzea** (2022):

Arau-esparruak, politika publikoak, azpiegiturak, gaitasun instituzionalak, eta kultura- eta sormen-sektoreak itxuratzen dituzten prozesuak barnean hartzen ditu kulturaren gobernantzak. Maila eta instantzia guztien parte-hartzea bultzatzea du helburutzat gobernantza horrek, ahots-dibertsitatea sustatzeko. Horrenbestez, inklusiboa eta jasangarria izatea bilatzen du.

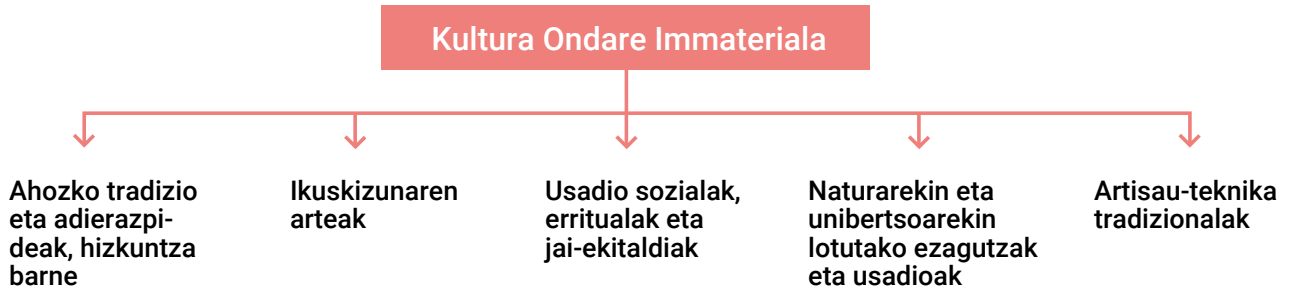
Inklusioari eta jasangarritasunari egiten zaion erreferentzia nabarmendu behar da, gobernantzaren ideian inplizitu dauden elementu guztiez gain. Azken batean, ardatz axiomatiko bat da gobernantza egungo politika kulturaletan, eta, izan ere, lehenengo helburu bezala agertzen da kultura-adierazpideen dibertsitatearen babesari eta sustapenari buruzko konbentzioaren jarraipenari buruzko txostenean (2005). Europako esparruan, eta kultura-ondarera mugatuta, **Kultura-ondarearen parte-hartzean oinarritutako gobernantzari** espresuki eskainitako txosten bat argitaratu zuen Batzordeak.

Kultura Ondare Immaterialari dagokionez, kontzeptua UNESCOren konbentzioen eta ebazpenen bidez nola sortu den eta zer bilakaera izan duen ikusi daiteke, politika kulturala bere osotasunean eraginpean hartzen dituzten konbentzio eta ebazpen orokor zein espezifikoen bidez, hain zuzen ere, azkenean definizio zabal batera iritsi arte giza eskubideen nazioarteko tresnen erreferentzia zabal, zehatz eta dinamiko batekin: **Kultura Ondare Immateriala Zaintzeko Konbentzioa** (2003). Konbentzio horren nazioarteko aitortza ondare bizi horrek ondare hori sortzen, transmititzen eta birsortzen den komunitateen identitate- eta jarraitutasun-sentimendurako duen garrantzian oinarritzen da. Bertan, honela definitzen da ondare immateriala:

Komunitateek, taldeek eta, zenbait kasutan, norbanakoek beren kultura-ondareztat hartzen dituzten usadioak, irudikapenak, adierazpenak, ezagutzak eta teknikak, haiekin berez lotutako tresnekin, objektuekin, gailuekin eta kulturguneekin batera. Kultura-ondare immaterial hori belaunaldiz belaunaldi transmititzen da, eta komunitateek eta taldeek etengabe birsortzen dute, ingurunearen, naturarekiko duten elkarreraginaren eta historiaren arabera, identitate- eta jarraitutasun-sentimendua emanez eta, hartara, kultura-aniztasuna eta giza sormena errespetatzen lagunduz.

Konbentzio honi dagokionez, egungo giza eskubideen nazioarteko eskubideen tresnekin, eta komunitateen, taldeen eta gizabanakoen elkarren arteko errespetuko eta garapen jasangarriko betebeharrekin bateragarria den kultura-ondare immateriala hartuko da soilik kontuan.

Kultura-ondare immateriala agertzen den honako esparru hauek barnean hartzen ditu Konbentzioak:

2003ko Konbentzioaren osagarri gisa, printzipio etikoen multzo bat proposatzen du UNESCOk, tresna eta kode etiko espezifikoak egiteko oinarri bezala baliagarriak direnak. Kultura Ondare Immaterialaren bideragarritasuna ziurtatzeko planteatzen dira, eta bakea eta garapen jasangarria bermatzeko duten gaitasuna aitortzen dute. Begirada holistikoa batetik pentsatuta, gobernantzaren kontzeptuarekin berezko erlazioa duten hamabi kontzeptu hartzen dituzten barnean.

UNESCOk KOlaren babesaren bermatzeko dituen tresnak hiru dira:

- **Premiazko babes-neurriak** behar dituen **kultura-ondare immaterialaren zerrenda** (Konbentzioaren 17. artikulua): zerrenda horretan 82 kasu daude sartuta munduan.
- **Gizateriaren kultura-ondare immaterialaren zerrenda erakusgarria** (Konbentzioaren 16. artikulua): bertan 611 kasu daude jasota munduan.
- **Babes-jardunbide egokien erregistroa** (Konbentzioaren 18. artikulua): 37 kasu ditu munduan.

KOlak EAEn duen egoerari dagokionez, eta beheranzko logikari jarraikiz, une honetan ez dago euskal ondasun immaterial bakar bat ere UNESCOren KOlari buruzko Zerrenda Adierazgarrian. Inskribatutako hiru ondasun ditu, aldiz, Munduko Ondarearen Zerrendan: Kostaldeko eta Barnealdeko Bideak, “Donejakue Bideen” barruan, Bizkaia Zubia eta Santimamiñeko, Ekaingo eta Altxerriko haitzuloak, “Kantauri itsasertzeko Paleolitoko Labar-artearen” barruan.

Arau-antolamenduaren ikuspuntutik begiratuta, lehenik adierazi beharrekoa da legerian berariaz babestutako ondasun juridikoa dela, autonomia-erkidegorako zein Estatu osorako. Euskal Kultura Ondarearen Legea (9/2019 legea) izaera integralekoa, KOla barne hartzen duena.

Euskal Herriko KOlaren aurrekari gisa etnografiaren inguruan Aranzadik, Barandiaranek, Manterolak, Etniker taldeek eta Labayru Institutuak egindako ikerketa-lan itzela nabarmendu beharra dago, KOlaren kudeaketan kontuan hartu beharreko funtsezko aktiboa baita. Euskal Herriko Atlas Etnografikoak bezainbesteko zorrozatasuna eta anbizioa dituen ikerlan bakar baten aurrekaririk ez

dago Europa-mailan. Ezagutza hori guztia etorkizunean abian jarriko diren KOlaren babes-neurrietan txertatzeko modua aztertu beharko litzateke.

Bestalde, eta EAeko KOlari buruzko egungo lanaren barruan, kultura-ondasun immaterialen bi bilduma barne hartzen dira Eusko Jaurlaritzaren Kultura Ondarearen Zentroaren webgunean kontsulta daitekeen mapan: euskal dantzak (hiru lurraldeei dagozkien 449 erregistro) eta inauteriak (Bizkaiari eta Arabari dagozkien 238 erregistro). Eusko Jaurlaritzaren Kultura Ondarearen Zentroaren beste neurrietako bat da KOLA babesteko lanak egiteko dirulaguntzen lerroa. Foru-aldundiek ere badituzte KOLA babesteko eta ezagutzera emateko dirulaguntza-lerroak eta programak.

Txosten hau egiteko unean, kontraste-prozesuan dago Kultura-ondasun immaterialen EAeko **Inbentarioa** egiteko, egituratzeko eta eskuratzeko dekretua. Kultura-ondasun immaterialak **babesteko planei** dagokienez, lege horrek honako hau dio hitzez hitz: “ondasun horiek babesteko estrategiak eta jarduerak biltzen dituzten tresnak dira. Bidezkotzat jotzen diren babes-, sustapen- eta hedapen-neurriak jasoko dituzte, eta kaltetutako komunitate eramaileak dinamizatzen lagunduko dute, alderdi ekonomikoan ez ezik, baita alderdi sozialean eta kulturalean ere bereziki”.

6/2019 Legearen arabera, ondasun immaterialek babes bereziko maila baino ez dute, ondasun higiezinek eta higigarriek ez bezala, haien babes-mailak maila ertaina eta oinarritzkoa barne hartzen baititu. 2023an argitaratu zen **EHAAn Bertsolaritza babes bereziko kultura-ondasun immaterial** deklaratzeko espedienteari hasiera emateko eta jendaurrean jartzeko ebazpena. Babes-figura honen tramitazioa hasi duen KOLEtako lehenengoa da. 2024 urteko ekainaren 11n onartu zuen Gobernu Kontseiluak aitortza hori.

KOlari buruzko ezagutza zabaltzeko bideetako bat aldizkako argitalpenak dira, hala nola **Kobie** aldizkaria eta **Eusko Folklore** aldizkaria, orain José Miguel de Barandiaran Fundazioak editatutakoa, edo beste zenbait argitalpen espezifiko, hala nola UNESCO Etxeak **Kultura Ondaren Immaterialari eta garapen jasangarriari** buruz egindako monografikoa. Nolanahi ere, hedapen-bide nabarmenena Ondarearen Europako Jardunaldiak dira. 2023ko edizioan KOlari eskaini zitzaizkion, **Ondarea bizirik!-Patrimonio vivo leloarekin**. Deialdi honen dibertsitatea, aberastasuna eta publiko-arrakasta nabarmendu behar da eta, dudarik gabe, hori zabaltzeko foru-aldundietatik egiten den lana.

Etorkizunera begira, EAeko KOlaren kudeaketa integralerako jarduketa-esparru batek, gobernantza sustatu eta bermatuko duen eredu batean oinarrituz, honako giltzarri hauek eduki behar ditu kontuan:

- **Politika eta lehentasunak:** lege-esparru orokorraren eta inbentarioak edo ondasun immaterialen deklarazioak egiteko eremu zehatzaren artean bada tarteko eremu bat, gaur egun garatu gabe dagoena, eta honako helburu hauek izan beharko lituzke: jarduteko lehentasunak ezarri eta planifikatzea, irizpideak ezartzea, epe ertainerako programa diseinatzea, erantzukizunak

izendatzea eta hori guztia gauzatu ahal izateko baliabide materialez eta giza baliabideez hornitzea. **KOIrako politika edo plan zuzentzailea behar da EAEn**, zer (helburuak, lehentasunak, irizpideak) eta nola (tresnak, prozedurak eta gobernantza) jasoko dituen.

- **Metodologia:** une honetan lan premiazkoena da eta politikarekin uztartuta egin beharko litzateke. Egoeraren ezagutza sakona duten espezialisten (teknikoak eta akademikoak) partaidetza behar du. Alor horretan, KOIa identifikatzeko eta balioesteko irizpideak definitu behar dira, ondarearen edukia ordenatu, lehentasunak ezarri eta egungo ikerketa eta ezagutza EAeko KOIaren Inbentarioan sartzeko aukerak aztertu, informazioa sistematizatzeko eta inbentarioa diseinatzeko ari diren erregelamenduaren ildotik elikatze protokoloak diseinatu, eta inbentarioa atari espezifiko batean jasotzeko aukera pentsatu, komunitatearen parte-hartzea bideratu ahal izateko, KOIaren zabalkundea eta balioa indartzeaz gain.
- **Toki-administrazioen zeregina:** legeak ez du argi definitzen foru-aldundiak eta udalak KOIaren inguruan zer erantzukizun dituzten, ondasun immaterialaren parte diren elementu materialak zabaltzeaz, balioa emateaz eta babesteaz harago. KOIa tokikoa da definizioz, hurbiltasun-zentzuan, toki baten berezko eta berriazko adierazpen gisa. Aldundiak eta udalak dira kultura komunitarioa lantzen dutenak eta KOIaren egoera eta arriskuak hobekien ezagutzen dituztenak beren jarduera-eremuan. Elkarrekin harremanetan daudenez eta politika soziokulturalak bultzatzen dituztenez, administrazioek funtsezko zeregina izan behar dute haien kudeaketaren eta gobernantzaren prozesuan.
- **Gobernantza:** *bottom-up* partaidetza-prozesuak, zeinaren bihotza komunitate eramaileak baitira, alderdi anitzeko eta maila anitzeko gobernantza-eredua behar du, alderdi interesdun guztien inplikazioa sustatuko duena erabakiak hartzeko prozesuaren etapa guztietan. Alderdi guztiak koordinatu beharra dago, KOIaren babeserako kudeaketa horretan alderdi aktiboa izateko aukera izan dezaten.

KOIaren kudeaketako eta gobernantzako marko berri bat diseinatzeko inspiratzaileak diren zenbait elementuekin amaitzen da txostena, eta elementu horiek beste esparru batzuekin dituzten loturei buruzko gogoeta batekin, bai kultura-politiken barruan, bai zuzenean lotutako beste batzuekin dituzten loturei gagozkiela, hala nola kultura-turismoarekin edo zeharkako gaiekin (jasangarritasuna, adibidez), sektoreen arteko loturak ezartzeko aukera ematen baitute.

Kulturaren
Euskal Behatokia
Observatorio Vasco
de la Cultura

Gobernantza eta Kultura Ondare Immateriala

Laburpen
Exekutiboa

EUSKO JAURLARITZA
GOBIERNO VASCO

KULTURA ETA HIZKUNTZA
POLITIKA SAILA
DEPARTAMENTO DE CULTURA
Y POLÍTICA LINGÜÍSTICA